

Byla C-514/20

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santrauka pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 98 straipsnio 1 dalį

Gavimo data:

2020 m. spalio 13 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Bundesarbeitsgericht (Federalinis darbo teismas, Vokietija)

Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2020 m. birželio 17 d.

Ieškovas, apeliantas ir kasatorius:

DS

Atsakovė, kita apeliacinio proceso šalis ir kita kasacinio proceso šalis:

Koch Personaldienstleistungen GmbH

Pagrindinės bylos dalykas

Teisė į priemokas už viršvalandžius pasinaudojus minimaliomis kasmetinėmis atostogomis

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas ir teisinis pagrindas

Sąjungos teisės išaiškinimas, SESV 267 straipsnis

Prejudicinis klausimas

Ar kolektyvinės sutarties nuostata, pagal kurią norint apskaičiuoti, ar ir už kokį valandų skaičių darbuotojas turi teisę į priemokas už viršvalandžius, atsižvelgiama tik į faktiškai dirbtas valandas, o ne į valandas, per kurias darbuotojas naudojosi mokamomis kasmetinėmis atostogomis, prieštarauja Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 31 straipsnio 2 daliai ir Direktyvos 2003/88/EB 7 straipsniui?

Nurodomos Sąjungos teisės nuostatos

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 31 straipsnis

2003 m. lapkričio 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/88/EB dėl tam tikrų darbo laiko organizavimo aspektų (OL L 299, 2003, p. 9; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 4 t., p. 381)

Nurodomos nacionalinės teisės nuostatos

Mindesturlaubsgesetz für Arbeitnehmer (Darbuotojų minimalių atostogų įstatymas) (*Bundesurlaubsgesetz* (Federalinis atostogų įstatymas), toliau – *BUrlG*) 1, 3 ir 13 straipsniai

Bendrosios kolektyvinės sutarties dėl laikinojo darbo (2013 m. rugsėjo 17 d. redakcija) (toliau – *MTV*) 3, 4 ir 6a straipsniai

Trumpas faktinių aplinkybių ir proceso pagrindinėje byloje aprašymas

- 1 Ieškovas dirba pas atsakovę laikinuoju darbuotoju visą darbo dieną ir gauna 12,18 euro valandinį darbo užmokestį neatskaičius mokesčių. Atsakovė valdo įmonę, vykdančią laikinųjų darbuotojų siuntimo veiklą. Šalių darbo santykius reglamentuoja *MTV*.
- 2 Pagal *MTV* 3.1.1 straipsnį įprastas visą darbo dieną dirbančių darbuotojų mėnesio darbo laikas yra 151,67 valandos. Tai atitinka vidutinį 35 valandų savaitės darbo laiką. Pagal *MTV* 3.1.2 straipsnį norint apskaičiuoti tam tikro mėnesio įprastą darbo laiką, darbo dienų skaičius padauginamas iš septynių valandų. Dirbant ne visą darbo dieną įprastas darbo laikas per mėnesį apskaičiuojamas proporcingai.
- 3 Darbo laikas, kuris viršija įprastą mėnesio darbo laiką, pagal *MTV* 4.1.1 straipsnį laikomas „viršvalandžiais“. Pagal *MTV* 4.1.2 straipsnį nuo tam tikros ribos už viršvalandžius mokamas didesnis valandinis darbo užmokestis. Norint apskaičiuoti šią ribą, darbo dienų skaičius padauginamas iš aštuonių valandų; šiuo atveju pagal šios nuostatos tekstą svarbus „dirbtų“ valandų skaičius. Be to, *MTV* 4.1.2 straipsnyje nurodyta, kad priemoka už viršvalandžius sudaro 25 % ir kad šios nuostatos „vienodai“ taikomos ne visą darbo dieną dirbantiems darbuotojams.
- 4 2017 m. rugpjūčio mėn., kurį sudarė 23 darbo dienos (įprastas darbo laikas – 161 valanda), ieškovas dirbo 121,75 valandos ir pasinaudojo minimaliomis kasmetinėmis atostogomis, kaip tai suprantama pagal Chartijos 31 straipsnio 2 dalį ir Direktyvos 2003/88 7 straipsnio 1 dalį. Už 2017 m. rugpjūčio mėn. atsakovė apskaičiavo dešimt atostogų dienų, t. y. 84,7 valandos. Skaičiuodama ji taikė *MTV* 6a straipsnį, pagal kurį apskaičiuojant atostoginius turi būti remiamasi vidutiniu paskutinių trijų mėnesių, buvusių iki atostogų pradžios, darbo laiku.

- 5 Pagal *MTV* 4.1.2 straipsnį priemokos už viršvalandžius 2017 m. rugpjūčio mėn. turėjo būti mokamos už laiką, viršijusį 184 dirbtas valandas.
- 6 Ieškovas mano, kad į priemokų už viršvalandžius apskaičiavimą turi būti įtraukiamos valandos, apskaičiuotos už atostogas. Taigi darytina prielaida, kad 2017 m. rugpjūčio mėn. iš viso buvo dirbta 206,45 valandos. Taip viršijama 184 dirbtų valandų riba, todėl jis turi teisę į priemokas už viršvalandžius.
- 7 Ieškovas prašo jam iš atsakovės priteisti 72,32 euro neatskaičius mokesčių ir delspinigius.
- 8 Atsakovės teigimu, apskaičiuojant priemokas už viršvalandžius, pagal *MTV* tekstą reikia įtraukti tik faktiškai dirbtas valandas. Taigi į atostogų laikotarpius atsižvelgti nereikia. Ieškovui nepriklauso priemokos už viršvalandžius, nes 2017 m. rugpjūčio mėn. jis dirbo ne daugiau kaip 184 valandas.
- 9 Žemesniųjų instancijų teismai ieškinį atmetė. Kasaciniu skundu, kurį prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas leido pateikti, ieškovas toliau reiškia savo mokėjimo reikalavimą.

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą motyvų santrauka

Bylos vertinimas pagal nacionalinę teisę

- 10 Aiškindamas *MTV* 4.1.2 straipsnį prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas daro išvadą, kad ieškovas neturi teisės į priemokas už viršvalandžius už 2017 m. rugpjūčio mėn.
- 11 Visų pirma tai matyti iš šios nuostatos teksto. Remiantis bendrine kalba, „dirbtos valandos“ – tai valandos, per kurias faktiškai atliekamas darbas.
- 12 Aiškinant teleologiškai negalima daryti kitokios išvados. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas mano, kad *MTV* numatytų priemokų už viršvalandžius tikslas yra kompensuoti ypatingus darbo krūvius, kurių atsiranda tik tuomet, kai viršijamos tam tikros darbo laiko ribos. Nors iš esmės tokių priemokų tikslas taip pat gali būti apskritai apsaugoti darbuotojų laisvalaikį, *MTV* atveju nėra jokių nuorodų į tai, kad kolektyvinės sutarties šalys to būtų siekusios. Visų pirma, tokią išvadą galima daryti remiantis *MTV* 4.1.2 straipsniu, pagal kurį nuostatos, susijusios su priemokomis už viršvalandžius, „vienodai“ taikomos ne visą darbo dieną dirbantiems darbuotojams, todėl šie darbuotojai teisę į priemokas už viršvalandžius turi tik viršijus tas pačias ribas kaip ir visą darbo dieną dirbantys darbuotojai.
- 13 Be to, kyla klausimas, ar kolektyvinių sutarčių nuostatomis, reglamentuojančiomis priemokų už viršvalandžius apskaičiavimą, sukuriama neleistina finansinė paskata darbuotojams nepasinaudoti atostogomis. Pagal prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiančio teismo jurisprudenciją tam tikros paskatos atsisakyti

atostogų gali prieštarauti *BUrlG* 1 straipsniui, pagal kurį kiekvienas darbuotojas turi teisę į mokamas atostogas poilsiui. Kolektyvinėse sutartyse nuo šios nuostatos negalima nukrypti (*BUrlG* 13 straipsnio 1 dalies pirmas sakinys). Jeigu ieškovas nebūtų išėjęs atostogų 2017 m. rugpjūčio mėn., bet faktiškai būtų dirbęs valandas, apskaičiuotas už atostogų laikotarpį, pagal *MTV* jis būtų įgijęs teisę į 68,36 euro dydžio priemoką neatskaičius mokesčių už 22,45 valandos viršvalandžių (22,45 valandos x 12,18 euro neatskaičius mokesčių x 25 %). Šis neigiamas atostogų poveikis yra įtvirtintas *MTV* struktūroje. Jei darbuotojai iš pradžių dirba viršvalandžius ir tą patį mėnesį išsina atostogų, priemokos už viršvalandžius gali sumažėti arba jų gali visiškai nebūti.

- 14 Vis dėlto *MTV* yra ypatumų, dėl kurių finansinių nuostolių, susijusių su paimtomis atostogomis, atsiranda tik ypatingais atvejais. Viena vertus, pagal *MTV* 4.1.2 straipsnį priemokos už viršvalandžius mokamos tik tuo atveju, jei vidutinis savaitės darbo laikas viršija 40 valandų. Tačiau įprastas savaitės darbo laikas yra 35 valandos. Taigi priemokos už viršvalandžius mokamos tik tuo atveju, kai per mėnesį dirbama daugiau kaip 8/7 įprasto mėnesio darbo laiko. Kita vertus, viršvalandžių, už kuriuos mokamos priemokos, skaičių riboja tai, kad pagal *MTV* 3.2.1 straipsnį valandos, viršijančios įprastą mėnesio darbo laiką, turi būti pervedamos į darbo laiko sąskaitą. Pagal *MTV* 3.2.2 straipsnį viršutinė jos riba – papildomos 150 valandos – greitai pasiekama dažnai dirbant viršvalandžius.
- 15 Įprastomis aplinkybėmis priemokų už viršvalandžius, kurioms dėl atostogų „kyla grėsmė“, dalis bendrame mėnesio darbo užmokestyje neatskaičius mokesčių yra palyginti maža. Ieškovo atveju 2017 m. rugpjūčio mėn. ji sudarė maždaug 2,7 %.

Bylos vertinimas pagal Sąjungos teisę

- 16 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiančio teismo manymu, siekiant išspręsti ginčą pagrindinėje byloje svarbu tai, ar tokia nuostata, kaip antai *MTV* 4.1.2 straipsnis, prieštarauja Chartijos 31 straipsnio 2 daliai ir Direktyvos 2003/88 7 straipsniui. Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad Sąjungos teisei gali prieštarauti ir kolektyvinių sutarčių nuostatos (žr., be kita ko, 2020 m. balandžio 23 d. Sprendimo *Land Niedersachsen (tinkamos ankstesnės darbo veiklos stažas)*, C-710/18, EU:C:2020:299, 22 ir paskesni punktai).
- 17 Ar nuostata, kaip antai *MTV* 4.1.2 straipsnis, sukuria atostogų atsisakymo paskatas, kurios yra nesuderinamos su Chartijos 31 straipsnio 2 dalimi ir Direktyvos 2003/88 7 straipsniu, *a priori* nėra aišku („*acte clair*“), o ir Teisingumo Teismo jurisprudencijoje tai nebuvo išaiškinta nepaliekant jokių pagrįstų abejonių („*acte éclairé*“).
- 18 Viena vertus, iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad šios Sąjungos teisės nuostatos galėtų būti pažeistos.
- 19 Teisingumo Teismas daugelyje sprendimų yra pabrėžęs ypatingą minimalių kasmetinių atostogų svarbą. Pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją kiekvieno

- darbuotojo teisė į mokamas kasmetines atostogas turi būti laikoma ypatingos svarbos Sąjungos socialinės teisės principu, nuo kurio negalima nukrypti ir kuri kompetentingos nacionalinės valdžios institucijos turi įgyvendinti laikydamosi tik pačioje Direktyvoje 2003/88 aiškiai nustatytų ribų (2014 m. birželio 12 d. Sprendimo *Bollacke*, C-118/13, EU:C:2014:1755, 15 punktas, taip pat 2009 m. sausio 20 d. Sprendimo *Schultz-Hoff ir kt.*, C-350/06 ir C-520/06, EU:C:2009:18, 22 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija). Šis principas aiškiai įtvirtintas Chartijos, kuri, remiantis ESS 6 straipsnio 1 dalimi, turi tokią pačią teisinę galią kaip ir Sutartys, 31 straipsnio 2 dalyje (2016 m. birželio 30 d. Sprendimo *Sobczyszyn*, C-178/15, EU:C:2016:502, 20 punktas ir 2012 m. lapkričio 8 d. Sprendimo *Heimann*, C-229/11 ir C-230/11, EU:C:2012:693, 22 punktas).
- 20 Teisė į mokamas kasmetines atostogas turi dvejopą tikslą, t. y., suteikti galimybę darbuotojui pailsėti ir turėti laiko atsipalaiduoti ir laisvalaikiui (2016 m. liepos 20 d. Sprendimo *Maschek*, C-341/15, EU:C:2016:576, 34 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija). Taigi savo kasmetinių atostogų laikotarpiu darbuotojas negali susidurti su aplinkybėmis, dėl kurių jis negali būti užtikrintas, kad bus išmokėtas jam priklausantis užmokestis (2017 m. lapkričio 29 d. Sprendimo *King*, C-214/16, EU:C:2017:914, 37 ir paskesni punktai).
- 21 Galiausiai Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad Direktyvos 2003/88 7 straipsniu sukonkretinama Chartijos 31 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nuostata. Chartijos 31 straipsnio 2 dalyje yra išreikšta Sąjungos teisėje aiškiai įtvirtinta pagrindinė teisė į mokamas kasmetines atostogas (2018 m. lapkričio 6 d. Sprendimo *Bauer ir Willmeroth*, C-569/16 ir C-570/16, EU:C:2018:871, 38 ir 85 punktai, taip pat 2018 m. lapkričio 6 d. Sprendimo *Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften*, C-684/16, EU:C:2018:874, 31, 74 ir 75 punktai). Jeigu nacionalinės teisės nuostata negali būti aiškinama pagal Chartijos 31 straipsnio 2 dalį ir Direktyvos 2003/88 7 straipsnį, nacionalinis teismas turi jos netaikyti. Ši pareiga nacionaliniam teismui kyla iš Direktyvos 2003/88 7 straipsnio ir Chartijos 31 straipsnio 2 dalies, kai ginčas susijęs su darbdaviu – valstybės institucija. Ji kyla iš Chartijos 31 straipsnio 2 dalies, kai ginčas susijęs su darbdaviu – privačiu asmeniu (2018 m. lapkričio 6 d. Sprendimo *Bauer ir Willmeroth*, C-569/16 ir C-570/16, EU:C:2018:871, 64 ir paskesni punktai, taip pat 2018 m. lapkričio 6 d. Sprendimo *Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften*, C-684/16, EU:C:2018:874, 62 ir paskesni punktai).
- 22 Atsižvelgiant į ypatingą teisės į mokamas kasmetines atostogas svarbą, kyla abejonių, ar nuostoliai, susiję su priemokų už viršvalandžius dydžiu pasinaudojus minimaliomis atostogomis, yra suderinami su Chartijos 31 straipsnio 2 dalimi ir Direktyvos 2003/88 7 straipsniu. Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad negalima sukurti paskatų atsisakyti minimalių kasmetinių atostogų. Taip pat negalima veikti taip, kad darbuotojai jų atsisakytų. Tai būtų nesuderinama su teisės į mokamas kasmetines atostogas tikslais, susijusiais, be kita ko, su būtinumu užtikrinti, kad darbuotojas galėtų faktiškai pailsėti, siekiant veiksmingai garantuoti jo saugą ir sveikatos apsaugą (2018 m. lapkričio 6 d. Sprendimo *Max-*

- Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften*, C-684/16, EU:C:2018:874, 42 punktą, 2018 m. lapkričio 6 d. Sprendimo *Kreuziger*, C-619/16, EU:C:2018:872, 49 punktą ir 2006 m. balandžio 6 d. Sprendimo *Federatie Nederlandse Vakbeweging*, C 124/05, EU:C:2006:244, 32 punktą).
- 23 Byloje *Lock* (2014 m. gegužės 22 d. sprendimas, C-539/12, EU:C:2014:351) Teisingumo Teismas priėmė sprendimą dėl aplinkybių, gana panašių į nagrinėjamą atvejį. Be bazinio darbo užmokesčio, darbuotojas gaudavo komisinius už sudarytas pirkimo-pardavimo sutartis, kurie buvo mokami praėjus kelioms savaitėms ar mėnesiams po kiekvienos iš šių sutarčių sudarymo. Atostogų laikotarpiu jis gaudavo bazinį darbo užmokestį. Komisiniai už anksčiau sudarytas sutartis buvo mokami ir toliau. Tačiau atostogų laikotarpiu darbuotojas negalėdavo uždirbti naujų komisinių sudarydamas sutartis. Todėl jo darbo užmokestis sumažėdavo tam tikru laikotarpiu po kiekvienų atostogų.
- 24 Teisingumo Teismas nusprendė, kad tokia nuostata prieštarauja Direktyvos 2003/88 7 straipsnio 1 daliai. Darbuotojas dėl finansinių nuostolių gali būti atgrasytas nuo pasinaudojimo teise į kasmetines atostogas. Tai juo labiau tikėtina, jei komisiniai vidutiniškai sudaro daugiau nei 60 % darbo užmokesčio. Toks darbo užmokesčio sumažėjimas dėl mokamų kasmetinių atostogų pažeidžia Direktyvos 2003/88 7 straipsnio 1 dalį. Tai, kad toks atlyginimo sumažėjimas būna po atostogų, neturi reikšmės (2014 m. gegužės 22 d. Sprendimo *Lock*, C-539/12, EU:C:2014:351, 21 ir paskesni punktai).
- 25 Byloje *Lock* su teisėmis į atlyginimą susijusių nuostolių kildavo dažniau ir jie būdavo didesni nei prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiančio teismo nagrinėjamoje byloje. Tačiau negalima atmesti Sąjungos teisės pažeidimo vien dėl to, kad galimi nuostoliai, susiję su darbo užmokesčiu, yra mažesni.
- 26 Kita vertus, Teisingumo Teismo jurisprudencijoje taip pat yra nuorodų į tai, kad *MTV* 4.1.2 straipsnio neigiamo skatinamojo poveikio gali nepakakti siekiant pagrįsti Chartijos 31 straipsnio 2 dalies ir Direktyvos 2003/88 7 straipsnio pažeidimą. Tokių nuorodų galima rasti Teisingumo Teismo sprendimuose dėl įprasto darbo užmokesčio, kuris darbuotojams turi būti toliau mokamas, kai jie naudojami teise į atostogas (2018 m. gruodžio 13 d. Sprendimo *Hein*, C-385/17, EU:C:2018:1018, 32 ir paskesni punktai, 2014 m. gegužės 22 d. Sprendimo *Lock*, C-539/12, EU:C:2014:351, 16 ir paskesni punktai, taip pat 2011 m. rugsėjo 15 d. Sprendimo *Williams ir kt.*, C-155/10, EU:C:2011:588, 19 ir paskesni punktai).
- 27 Atostoginiai už minimalias atostogas iš principo turi būti apskaičiuojami taip, kad atitiktų įprastą darbuotojo gaunamą darbo užmokestį. Tačiau kai darbuotojo gaunamą darbo užmokestį sudaro keletas komponentų, norint nustatyti tokį įprastą darbo užmokestį, taigi ir sumą, kurią toks darbuotojas turi teisę gauti per kasmetines atostogas, reikia atlikti specialią analizę (2011 m. rugsėjo 12 d. Sprendimo *Williams ir kt.*, C-155/10, EU:C:2011:588, 21 ir 22 punktai).

- 28 Byloje *Hein* Teisingumo Teismas nagrinėjo klausimą, ar apskaičiuojant atostoginius reikia atsižvelgti į darbuotojo dirbtus viršvalandžius. Šiuo klausimu jis pažymėjo, kad už viršvalandžius gautas užmokestis dėl savo išimtinio ir neprognozuojamo pobūdžio iš principo neįeina į įprastą darbo užmokestį, kurio darbuotojas gali reikalauti už Direktyvos 2003/88 7 straipsnio 1 dalyje numatytas mokamas atostogas. Vis dėlto tais atvejais, kai darbuotojas pagal darbo sutartį yra įpareigotas dirbti viršvalandžius, kurie daugiausia yra prognozuojami ir įprasti ir užmokestis už kuriuos yra esminė bendro darbo užmokesčio dalis, už šiuos viršvalandžius gautas atlygis turėtų būti įtrauktas į įprastą darbo užmokestį (2018 m. gruodžio 13 d. Sprendimo *Hein*, C-385/17, EU:C:2018:1018, 46 ir 47 punktai).
- 29 Dar nėra išsamiai išaiškinta, ar daugiausia prognozuojami ir įprasti viršvalandžiai, atlygis už kuriuos yra esminė bendro darbo užmokesčio dalis, privalo būti įtraukiami į įprasto darbo užmokesčio apskaičiavimą. Pagal formuluotę, kad atlygis už šiuos viršvalandžius „turėtų būti“ įtrauktas apskaičiuojant atostoginius (2018 m. gruodžio 13 d. Sprendimo *Hein*, C-385/17, EU:C:2018:1018, 47 punktas), įtraukti viršvalandžius neprivaloma. Vis dėlto tokią pareigą patvirtina atlygio už nenumatomus išimtinus viršvalandžius ir atlygio už iš esmės numatomų ir įprastų viršvalandžių, už kuriuos mokamas atlygis sudaro esminę darbo užmokesčio dalį, palyginimas.
- 30 Šioje byloje daug kas rodo, kad kalbama apie išimtinus viršvalandžius, kurių negalima numatyti. Pagrindai manyti, kad viršvalandžiai yra daugiausia prognozuojami ir įprasti, o atlygis už juos yra esminė bendro darbo užmokesčio dalis, neišplaukia nei iš kolektyvinės sutarties, nei iš pagrindinės bylos ypatumų. Jei toks atlygis už viršvalandžius neprivalo būti įtrauktas apskaičiuojant atostoginius, galima spręsti, kad panašūs finansiniai nuostoliai, susiję su priemokų už viršvalandžius apskaičiavimu pasinaudojus atostogomis, nepažeidžia Chartijos 31 straipsnio 2 dalies ir Direktyvos 2003/88 7 straipsnio.
- 31 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas mano, kad Teisingumo Teismas turi nuspręsti, ar įprastam darbo užmokesčiui, kuris turi būti mokamas minimalių atostogų metu, taikomi kriterijai gali būti taikomi ir apskaičiuojant priemokas už viršvalandžius. Finansiniai nuostoliai, susiję su mažesniu atlygiu dėl panaudotų atostogų, nepriklauso nuo to, ar dėl to atostogų metu gaunama mažiau atostoginių ir ar nuostoliai, atsižvelgiant į atlygį už viršvalandžius, turi įtakos laikotarpiui prieš atostogas ar po jų. Abiem atvejais finansinė paskata atsisakyti atostogų yra panaši.